

## **Bijlage: Plan van aanpak mestmarkt**

*Zoals aangegeven in de beantwoording van de Kamervragen treft u in deze bijlage bij die Kamervragen de elementen van het plan van aanpak zoals het kabinet deze in voorbereiding heeft ter uitvoering van de motie Van Campen. Het voorgenomen plan van aanpak is wel nadrukkelijk een samenhangend geheel aan gebalanceerde maatregelen, die elkaar versterken en niet los van elkaar kunnen worden gezien. Nadrukkelijk wordt daarbij aangetekend dat deze maatregelen ook Europeesrechtelijke dimensies kennen. Daar waar er middelen benodigd zijn voor maatregelen, zijn deze indicatief genoemd.*

---

Hieronder wordt eerst ingegaan op voorstellen die zien op de mestplaatsingsruimte. Daarna wordt ingegaan op de voorstellen die het kabinet doet om de mestproductie te beperken met het oog op de mestproductieplafonds. Vervolgens worden de overige voorstellen uit het plan van aanpak, die ondersteunend zijn aan de transitie van de landbouw, geschetst. Daarnaast wordt ingegaan op de voorstellen ten aanzien van bevordering van de export en verwerking van mest, de handhaving van het mestbeleid en transparantie op de mestmarkt.

### **Mestplaatsingsruimte**

De druk op de mestmarkt neemt toe omdat met name de derogatie stapsgewijs wordt afgebouwd. Het kabinet ziet bij de Europese Commissie geen mogelijkheden om die plaatsingsruimte te vergroten. Zoals aangegeven in de beantwoording van de Kamervragen waar dit plan van aanpak een bijlage bij is, heeft de Europese Commissie duidelijk aangegeven geen enkele ruimte te zien voor een nieuwe of aangepaste derogatie, ook niet voor een derogatie die zich zou beperken tot grasland en tot grondgebonden bedrijven, omdat er in Nederland geen verbetering is te zien in de waterkwaliteit. Het vergroten van de mestplaatsingsruimte door het schrappen van of beperken van de voorwaarden uit de derogatiebeschikking, is eveneens geen begaanbare weg. Dit kan namelijk grote gevolgen hebben, ook voor de agrarische sector. Dit zijn voorwaarden van de huidige derogatiebeschikking, die indien de voorwaarden niet worden nagekomen, kan worden ingetrokken. Ook zou een infractieprocedure gestart kunnen worden. Een infractieprocedure zal waarschijnlijk grote financiële gevolgen hebben, voor zowel de overheid als de individuele bedrijven.

Ook is bekeken of het gebruik van de beschikbare ruimte voor dierlijke mest in de akkerbouw beter benut zou kunnen worden. Omdat het gebruik van dierlijke mest in de akkerbouw minder geschikt is voor bepaalde grondsoorten en/of gewassen, is dat maar heel beperkt mogelijk. Daarbij is ook de verwachting dat in een situatie waarin een akkerbouwer meer dierlijke mest kan afnemen, hij of zij dat al vanzelf zal doen vanwege de huidige, hogere vergoeding voor de afname van dierlijke mest. Met de mogelijkheid van toepassing van Renure zal de akkerbouw minder kunstmest hoeven te gebruiken.

### **Verlaging mestproductie**

De balans op de mestmarkt wordt naast de mestplaatsingsruimte voor de bemesting van bouwland en grasland met name bepaald door de mestproductie. Het aantal dieren en daarmee de mestproductie van de grootste diercategorieën van gehouden dieren in Nederland (melkvee, varkens, en pluimvee) is gereguleerd door een rechtenstelsel (varkensrechten, pluimveerechten en fosfaatrechten voor melkvee). In de regulering van het aantal rechten is de

koppeling gemaakt met het nationale mestproductieplafond en de sectorale mestproductieplafonds. Deze productieplafonds zijn vastgelegd in de derogatiebeschikkingen als verleend door de EC. Zoals toegelicht in de Kamerbrief van 5 december 2023 (Kamerstuk 33037, nr. 523) wordt met de huidige derogatiebeschikking het nationale mestproductieplafond per 2025 verlaagd naar 440 miljoen kg stikstof en 135 miljoen kg fosfaat.

Deze verlaging zal ertoe leiden dat de mestproductie, uitgedrukt in stikstof en fosfaat, verlaagd moet worden om het in 2025 geldende mestproductieplafond te kunnen halen. De verwachting is dat de mestproductie in 2023 op basis van de meest recente cijfers van het CBS om en nabij 471 miljoen kg stikstof en 146 miljoen kg fosfaat zal zijn. Dit betekent dat in 2025 de excretie voor zowel stikstof (circa 6,6 %) als voor fosfaat (circa 7,5 %), ten opzichte van 2023 omlaag moet. Een wijziging van de Meststoffenwet is nodig om het nationale mestproductieplafond en de nieuwe verlaagde sectorale mestproductieplafonds die vanwege de derogatiebeschikking per 2025 zullen gaan gelden in te voeren. Hierbij moet de verdeling van de verlaging over de verschillende sectorplafonds nog bepaald worden.

#### *Afoming bij overdracht rechten*

Om de druk op de mestmarkt te verminderen en te voorkomen dat in 2025 het mestproductieplafond wordt overschreden, stelt het kabinet voor om op korte termijn het afomingspercentage bij overdracht van fosfaatrechten buiten familieverband in de melkveehouderij te verhogen van 10% naar 30% en afoming bij overdracht van varkensrechten en pluimveerechten in te voeren. Ook voor deze overdrachten van varkens- en pluimveerechten buiten familieverband zal dan een afoming van 30% gaan gelden. Deze afoming zal ook van toepassing zijn in het geval een bedrijf met productierechten in zijn geheel of gedeeltelijk wordt overgedragen aan een andere landbouwer. Ook hiervoor is wijziging van de Meststoffenwet noodzakelijk. Het kabinet realiseert zich dat deze maatregel jonge boeren mogelijk voor een extra uitdaging stelt. In de uitwerking van voornoemd wetsvoorstel zal bezien worden of en hoe disproportionele gevolgen kunnen worden voorkomen. Daarnaast ondersteunt de eerder opgehoogde vestigingssteun voor jonge boeren deze groep in de overname van het bedrijf.

De twee landelijke beëindigingsregelingen (Lbv en Lbv-plus) zullen naar verwachting aanzienlijk bijdragen aan de verlaging van de mestproductie. Op dit moment kan echter nog niet vastgesteld worden hoeveel veehouders, die op grond van deze regelingen een subsidieaanvraag hebben ingediend, of nog gaan indienen, hun veehouderij daadwerkelijk gaan beëindigen en op welk moment deze beëindiging wordt gerealiseerd. Het afomen van rechten bij verhandeling zal eveneens bijdragen aan de verlaging van de mestproductie. De potentiële reductie door het verhogen en introduceren van afoming van rechten is echter afhankelijk van het aantal transacties van rechten, en daarmee aan de voorkant onzeker. Naar schatting zal het echter bij een afoming van 30% bij transacties buiten familieverband gaan om enkele miljoenen kg stikstof.

#### *Voerspoor*

Vanuit de melkveehouderij is naar voren gebracht dat door het verlagen van het aandeel ruw eiwit in het rantsoen ook de stikstof in rundveedrijfmest verlaagd kan worden (hogere voerefficiëntie). Dit kan enkele miljoenen kg stikstof minder mestproductie opleveren indien het ruw eiwit in het voer wordt verlaagd naar 158 gram per kg droge stof. In het kader van de structurele aanpak stikstof is met de melkveesector afgesproken dat het ruw eiwitgehalte in het melkveerantsoen in

2025 sectorgemiddeld 160 gram/kg droge stof moet zijn. Dit voerspoor zal door de sector zelf moeten worden gerealiseerd, waarbij het Rijk waar mogelijk zal helpen en ondersteunen. Daarbij wil de minister van LNV afspraken maken met de melkvee- en veevoersector over de private borging van dit voerspoor via een gecertificeerd systeem.

Voorname voorstellen hebben het doel om een generieke korting op productierechten te voorkomen, waarmee uitvoering wordt gegeven aan motie Grinwis c.s. (Kamerstuk 30252, nr. 142)<sup>1</sup>. Mocht begin 2026 blijken dat de mestproductie door de beëindigingsregelingen, het voerspoor en de (verhoogde) afroming bij overdracht onvoldoende is om onder het mestproductieplafond van 2025 te komen, kan een generieke korting vanwege overschrijding van het mestproductieplafond nodig zijn. Een dergelijke generieke korting (per 1 januari 2027) kan er echter alleen op gericht zijn om de mestproductie onder het mestproductieplafond uit de derogatiebeschikking te brengen. De betreffende verlaging van de mestproductie tot het mestproductieplafond van 2025 zal echter onvoldoende zijn om de mestmarkt in balans te brengen.

De Kamer heeft in de motie Grinwis/Vedder<sup>2</sup> verzocht om de beleidsregels over extern salderen zodanig aan te passen dat aanwezige dier- en fosfaatrechten (productierechten) niet meer los verkocht kunnen worden. Het kabinet onderschrijft de doelstelling van deze motie. Binnenkort informeert de Minister voor Natuur en Stikstof de Kamer over de stappen die komende tijd worden gezet ter uitvoering van de motie. In die uitvoeringsstappen wordt de wens betrokken dat wanneer een boerderij aan een niet-agrarische koper wordt verkocht, de fosfaat/dierrechten eveneens volledig worden doorgehaald.

## **Kabinetsinzet ondersteunend aan de bredere transitie**

### *Graslandnorm*

Het kabinet vindt het verstandig om in het plan van aanpak als integraal onderdeel op te nemen het voornemen om toe te werken naar een grondgebonden melkveehouderij door middel van een graslandnorm om structureel mestproductie en mestplaatsing op bedrijfsniveau meer in evenwicht te brengen en de waterkwaliteit te verbeteren. De waterkwaliteit is in Nederland nog niet op orde, de doelen in het kader van de Nitraatrichtlijn en de Kaderrichtlijn Water zijn nog niet overal gerealiseerd. Grasland speelt een cruciale rol in de gewenste verbetering van de waterkwaliteit. Meer grasland op het bedrijf zorgt voor minder uitspoeling van nutriënten, minder gebruik van gewasbeschermingsmiddelen in vergelijking met andere gewassen en draagt tevens bij aan het behalen van andere doelen zoals natuur, klimaat (koolstofvastlegging), het sluiten van kringlopen, biodiversiteit, dierenwelzijn (weidegang) en behoud van het cultuurhistorische landschap. Door het vervallen van de derogatie, waaronder de daaraan gekoppelde voorwaarde van 80% grasland, komt het aandeel grasland onder de druk te staan. Het kabinet heeft in de brief over de derogatiebeschikking 2022-2025 (Kamerstuk 33037, 2021-2022, nr. 450) aangegeven dat ook na de afbouw van de derogatie het behoud van grasland noodzakelijk is om te voorkomen dat de waterkwaliteit achteruit gaat. De Kaderrichtlijn Water kent een verbod op achteruitgang van de waterkwaliteit,

---

<sup>1</sup> Verzoekt de regering al het mogelijke te doen om een generieke korting op de fosfaatrechten te voorkomen en daarom, naast de al lopende vrijwillige regelingen, zo veel mogelijk en zo snel mogelijk in te spelen op natuurlijk verloop, bijvoorbeeld door het percentage afroming van fosfaatrechten bij transacties te verhogen.

<sup>2</sup> Kamerstuk 36 410 A, nr. 41.

waarmee rekening moet worden gehouden bij verandering van landgebruik van veehouderij naar akkerbouw. In de ruimtelijke opgave zal meegenomen moeten worden dat voorkomen wordt dat uitspoelingsgevoelige gewassen op uitspoelingsgevoelige gronden worden geteeld.

In het addendum bij het 7e Actieprogramma Nitraatrichtlijn en in de brief over toekomst landbouw (Kamerstuk, 30252, nr. 77) heeft het kabinet al eerder aangekondigd toe te werken naar een grondgebonden melkveehouderij in 2032. Bij grondgebondenheid is er een relatie tussen de hoeveelheid grond en het aantal dieren, kan de dierlijke mest zoveel op eigen land worden geplaatst, en bestaat een aanzienlijk deel van het bouwplan uit grasland voor de eiwitproductie via ruwvoer. Hiervoor is wetgeving noodzakelijk.

Met een graslandnorm wordt de hoeveelheid grasland en de veebezetting van een melkveebedrijf aan elkaar gekoppeld voor het realiseren van meerdere doelen zoals waterkwaliteit, meer circulariteit door ruwvoervoorziening van eigen land en mestafzet op eigen land, en biodiversiteit. In de rede ligt dat voor de melkveehouderij in 2032 een graslandnorm gaat gelden van 0,35 hectare grasland per GVE (grootvee-eenheid). Om hier te komen en het behoud van grasland in te tussentijd te borgen wordt voorgesteld om twee tussennormen op te nemen (0,2 hectare grasland per GVE per 1-1-2028 en 0,25 hectare grasland per GVE per 1-1-2030). Voor de norm telt in ieder geval al het grasland behorende bij het bedrijf (pacht, huur, eigendom) dat ligt binnen een bepaalde afstand van de productielocatie van het bedrijf, deze afstand zal zodanig gekozen worden dat deze voldoende doelbereik oplevert voor waterkwaliteit. Dit om te borgen dat de dierlijke mest daadwerkelijk op deze grond geplaatst wordt, zodat nutriënten kringlopen op bedrijfsniveau gesloten kunnen worden. In het kader van de invoering van een graslandnorm is de beschikbaarheid van goede grond (grasland) en water van groot belang. Zo moet er worden voorkomen dat grasland wordt omgezet naar agrarisch teelten die de waterkwaliteit juist meer belasten en dat er grasland beschikbaar blijft voor blijvende (jonge) agrariërs. Bij de uitwerking van een wetsvoorstel kan worden bezien of er ruimte gelaten kan worden in de wetgeving, nadat de graslandnorm is ingevoerd en de KRW-doelen zijn gehaald, voor alternatieven voor de graslandnorm onder voorwaarde dat die een gelijk effect ressorteren op de waterkwaliteitsdoelen. Op dit moment ziet het kabinet nog geen gelijkwaardig alternatief voor de graslandnorm. Voorts is de minister van LNV in gesprek met de sector om te kijken of en op welke wijze doelsturing ingevoerd kan worden. Dit zou op enig moment de mogelijkheid kunnen bieden aan individuele boeren om een systeem van doelsturing in te zetten als alternatief, indien dit leidt tot eenzelfde doelbereik en dit voldoende geborgd is.

Het aankondigen van een graslandnorm zal niet direct effect hebben op de mestmarkt, maar wel een toekomstperspectief schetsen voor de melkveehouderij, waarbij mestproductie en mestplaatsingsruimte op bedrijfsniveau meer met elkaar in balans zullen zijn. Voor veel regio's zijn de normen haalbaar. Er zijn ook regio's waar op dit moment de veebezetting relatief hoog is en onvoldoende grasland dan wel grond beschikbaar is. Dit speelt met name in Noord-Brabant en Limburg. Juist in deze gebieden draagt grasland bij aan het behalen van de doelen op het gebied van water en biodiversiteit en is het belangrijk dat de melkveehouderij als drager van het landschap behouden blijft. Het kabinet realiseert zich dat het invoeren van een graslandnorm in bepaalde gebieden met een intensieve melkveehouderij grote gevolgen kan hebben. Door deze aankondiging en de gefaseerde invoering van de normen worden bedrijven in staat gesteld beslissingen te nemen over de

toekomst van hun bedrijf: aanpassen aan de wettelijke normen, extensiveren (meer grasland of minder dieren) of stoppen.

#### *Inzet banken en ketenpartijen*

Voor een succesvolle aanpak is het van belang dat ketenpartijen en banken in de aankomende jaren ondersteuning bieden aan die bedrijven die passen bij het toekomstbeeld van een grondgebonden melkveehouderij. Zolang de mestmarkt nog niet in balans is, krijgen deze bedrijven in de aankomende jaren te maken met een verhoging van hun kosten. Daarom zijn gesprekken gevoerd met de verwerkende industrie en banken en zijn zij opgeroepen om urgent concrete maatregelen te treffen die de liquiditeitspositie van deze bedrijven in de aankomende jaren versterkt en in te zetten op het halen van meeropbrengsten uit de markt juist voor deze bedrijven. Te denken valt aan maatregelen zoals het met partijen in verschillende ketens maken van afspraken over specifieke marktconcepten met een meerprijs voor grondgebonden melkveehouders, ondersteuning van investeringen in o.a. mestverwerking, het begeleiden van boeren die willen stoppen en maatwerkfinanciering voor bedrijven die passen bij het toekomstbeeld van de veehouderij, maar kampen met liquiditeitsproblemen op de korte termijn (bijv. aflossingsvrije perioden). De verwachting is dat partijen deze maatregelen zullen uitwerken en dat deze in mei met uw Kamer te delen zijn.

#### *Brede beëindigingsregeling*

Het kabinet stelt daarnaast een brede beëindigingsregeling voor om de komende jaren (2025-2029) veehouders die vrijwillig willen stoppen, financieel te blijven ondersteunen. Dit doen we omdat een verlaging van het aantal gehouden dieren essentieel is voor het verlagen van de stikstofdeken, de realisatie van de klimaatdoelen voor de veehouderij in 2030, het verlagen van de mestproductie en zo bijdraagt aan het verlichten van de acute mestcrisis en bijdraagt aan de waterkwaliteit. De productierechten van deelnemende bedrijven worden doorgehaald. Dat leidt tot een permanente en onomkeerbare krimp van de veestapel, die ook bijdraagt aan structurele verlaging van de druk op de mestmarkt en ruimte biedt aan de blijvers, vooral de jonge boeren. Daarnaast kan de verlaging van de stikstofdeken meer ruimte bieden om PAS-melders te legaliseren kan deelname aan een brede beëindigingsregeling voor sommige PAS-melders, die zelf de keuze willen maken om te stoppen, een oplossing zijn. Vanwege de waterkwaliteit wordt ingezet op een regeling waarmee het grasland wordt behouden (om te voorkomen dat het wordt omgezet in agrarisch bouwland) en tegelijkertijd zullen, gelet op de KRW-normen, andere overheden via de Omgevingswet gestimuleerd worden om hiervoor te zorgen. Daarnaast kan de beoogde financiële ondersteuning uitkomst bieden voor veehouders die in de introductie of aanscherping van normering (zoals de invoering van een graslandnorm voor grondgebondenheid of aanvullende staleisen in het kader van dierwaardige veehouderij of voor emissiereductie) aanleiding zien om hun veehouderij vrijwillig te beëindigen.

Het kabinet is voornemens deze regeling, of regelingen, afhankelijk van de vormgeving, te laten voortbouwen op de ervaringen met de Lbv en Lbv-plus. Deze zou begin 2025 kunnen worden opengesteld. De regeling zal in principe toegankelijk zijn voor alle veehouderijsectoren en is daarmee breder dan de Lbv en Lbv-plus. Het doel is te borgen dat de verlaging van het aantal gehouden dieren permanent is. Daar waar het om dieren gaat zonder productierechten, is een harde voorwaarde dat deze blijvend uit de markt worden gehaald. Per openstelling wordt bepaald welke veehouderijsectoren (bijvoorbeeld alleen

sectoren met productierechten) daadwerkelijk in aanmerking komen. In de regeling worden prikkels opgenomen om snelle beëindiging te stimuleren, bijvoorbeeld via een degressief subsidiepercentage waarbij het subsidiepercentage in verhouding staat tot het verwachte doelbereik. Dit draagt bij aan een verlichting op de korte termijn. Per openstelling kunnen nadere specifieke voorwaarden worden gesteld, waardoor de doelgroep ook specifiek kan worden afgestemd op (de mate van voortgang van) het doelbereik voor CO<sub>2</sub>- en stikstof reductie. Per openstelling zal eveneens worden bekeken of de regeling opengesteld wordt onder regie van het Rijk of onder regie van de provincies. De regeling zal zo snel mogelijk nader worden vormgegeven, waarbij afstemming met medeoverheden zal plaatsvinden.

De regeling kan worden bekostigd uit de middelen die zijn gereserveerd voor het Transitiefonds. Bij het vaststellen van de omvang van het Transitiefonds is rekening gehouden met middelen voor de opkoop van melkvee, pluimvee en varkens. Er is reeds € 1,8 miljard uitgetrokken voor de Lbv-plusregeling. Indicatief is er nog ruim € 4 miljard beschikbaar om tot en met 2030 in zetten voor beëindigingsregelingen. De regeling wordt de komende maanden verder uitgewerkt en u wordt uiterlijk op Prinsjesdag geïnformeerd over de invulling van de regeling en het financiële beslag. Hierbij wordt ook de samenhang met ander instrumentarium, waaronder de Maatregel Gebiedsgerichte Beëindiging en de Verplaatsingsregeling, meegenomen en wordt bezien of het mogelijk is om te faciliteren dat boeren die een deel van hun veestapel willen afbouwen (en daarmee hun rechten willen inleveren) om daarna met een minder arbeidsintensief bedrijf verder te gaan.

#### *Verhoging subsidie behoud graslandareaal*

Het kabinet stelt voor om vooruitlopend op de graslandnorm het behoud van grasland bij derogatiebedrijven financieel te ondersteunen. Zoals gemeld in de kamerbrief van 5 september 2022 (Kamerstuk 33 037, nr. 450 ) ondersteunt het kabinet landbouwers die in 2021 of 2022 derogatie hadden met de subsidieregeling behoud graslandareaal, zodat het areaal grasland van deze bedrijven behouden blijft opdat de waterkwaliteit in Nederland niet achteruitgaat. Deze subsidie ziet op een gedeelte van de extra kosten die deze derogatiedeelnemers moeten maken vanwege de afbouw van de derogatie. Hiermee worden met name extensievere melkveebedrijven ondersteund in de transitie naar een meer grondgebonden melkveehouderij. De subsidie is in 2023 voor het eerst opengesteld en zal ook in 2024<sup>3</sup> en 2025 opengesteld worden. Voor de regeling heeft het kabinet eerder maximaal € 130 miljoen beschikbaar gesteld.

Bij de totstandkoming van deze subsidieregeling is uitgegaan van een forfaitaire vergoeding van twintig euro per tien kg stikstof uit dierlijke mest per hectare terugval in de mestplaatsingsruimte. Bij de bepaling van de hoogte van de forfaitaire vergoeding was destijds rekening gehouden met de mestafzetkosten van september 2022. Gezien de huidige situatie op de mestmarkt liggen de mestafzetkosten ongeveer 3 keer hoger dan de mestafzetkosten waarmee bij de totstandkoming van de regeling gerekend is. Om bedrijven maximaal te ondersteunen bij de transitie en te voorkomen dat grasland op deze bedrijven alsnog omgezet wordt in bouwland voor de teelt van uitspoelingsgevoelige gewassen, is het voornemen om in 2024 en 2025 het subsidiebedrag te verhogen

---

<sup>3</sup> De subsidie behoud graslandareaal 2024 is 20 februari 2024 gepubliceerd (Staatscourant 2024 nr. 5150).

naar 50 euro per 10 kg stikstof uit dierlijke mest per hectare terugval in de mestplaatsingsruimte.

Deze subsidie valt binnen de landbouw de-minimisverordening. Dat betekent dat een individuele landbouwer over de jaren 2023, 2024 en 2025 maximaal € 20.000 aan de-minimisteun mag ontvangen. Bij een verhoging van het bedrag zullen meer ondernemers tegen de maximale bovengrens aan lopen. Voor de ophoging van het subsidiebedrag stelt het kabinet maximaal € 80 miljoen beschikbaar.

Verder wordt verkend hoe het GLB mogelijk meer ondersteunend kan zijn aan bedrijven met graasdieren en een groot areaal grasland die voorheen een derogatie hadden. Dit zou kunnen zijn om het grasland te behouden, en daarmee de waterkwaliteit en biodiversiteit op peil te houden en ook deze bedrijven te ondersteunen in hun inkomensderving.

## **Mestverwerking en export**

### *Mogelijkheden Renure*

Wat bemoedigend is in deze moeilijke situatie, is dat de EC met een voorstel zal komen om op korte termijn RENURE- (Recovered Nitrogen from Manure)-meststoffen toe te staan als kunstmestvervanger. Het kabinet ziet dit als een positieve ontwikkeling. Afhankelijk van de termijn, de wijze van toelating van RENURE en de toelatingsvoorwaarden, kan dit Nederland perspectief bieden voor de transitie. Het kabinet zal, zodra er meer duidelijkheid is over het voorstel van de EC, zo snel mogelijk eventuele belemmeringen in regelgeving wegnemen om de toepasbaarheid in de agrarische bedrijfspraktijk te faciliteren. Kabinet en Kamer hebben zich in Europees verband al langere tijd intensief ingezet om de toelating van RENURE te versnellen, omdat dit een belangrijke stap is in de verduurzaming van de landbouw. Deze verwerkte stikstof meststoffen uit dierlijke mest (RENURE) zouden dan stikstof kunstmest kunnen gaan vervangen (binnen de stikstof kunstmestruimte). De toepassing van RENURE maakt het daarmee mogelijk om met name broeikasgasemissies, die ontstaan bij de fossiele productie van kunstmest te voorkomen. Bovendien kan met de productie van RENURE ammoniakemissies uit stallen en mestopslagen, en bij het uitrijden van de resterende dierlijke mest worden verminderd. Hierdoor kunnen kringlopen meer gesloten worden en emissies voorkomen.

### *Mestverwerkingsplicht*

De huidige mestverwerkingsplicht vastgelegd in de Meststoffenwet is een marktinstrument om er voor te zorgen dat een deel van het fosfaatmestoverschot van veehouderijen afgezet wordt buiten de Nederlandse landbouw. Ongeveer 46 miljoen kg fosfaat (waarvan ongeveer 22 miljoen kg fosfaat uit pluimveemest) wordt verwerkt en buiten de Nederlandse landbouw afgezet. Met de export van deze drogere, goedkoper te transporteren mest wordt ongeveer 50 miljoen kg stikstof afgezet buiten de Nederlandse landbouw. De stikstof bij de verwerking van varkens of rundveemest zit met name in de dunne fractie. Vanwege de hoge transportkosten wordt deze mest afgezet in de nabije omgeving. Daarmee is het complex om de export van stikstof uit dierlijke mest te vergroten. De verwerking van de stikstof uit dierlijke mest heeft pas een grotere meerwaarde indien hiermee het gebruik van stikstof kunstmest zou kunnen worden vervangen, en daarvoor is Europese toelating nodig van toepassing van Renure in de stikstof kunstmestruimte. De mogelijkheden zijn afhankelijk van het voorstel waarmee de EC de toelating van Renure gaat vormgeven. Ten aanzien van de export van mest

of mestproducten staat de deur open voor sectorpartijen, om indien zij dat wensen gesteund door de overheid, bijvoorbeeld door middel van een handelsmissie, of het inschakelen van landbouwraden, nieuwe afzetmarkten aan te spreken.

### **Transparantie op de mestmarkt**

De prijsvorming in de mestmarkt is niet transparant en verstoort daarmee een goede marktwerking. De sector heeft zelf een belangrijke rol in het creëren van een meer transparante markt. Indien de hogere mestafzetprijzen ook zouden bijdragen aan het verwerken en exporteren van mest zou dat de mestmarkt ontlasten. Om hier iets aan te doen heeft ook de sector een belangrijke verantwoordelijkheid. Het vraagt om een andere verhouding tussen veehouderijen en mesthandelaren, verwerkers en transporteurs. De minister van LNV gaat hierover met de sector in gesprek.

### **Handhaving**

De hoge druk op de mestmarkt en de hoge mestafzetkosten verhogen de prikkel om meer mest te plaatsen dan toegestaan en de regels niet na te leven. Deze fraudeprikkel zal de komende jaren toenemen. Daarbij is het van belang te benadrukken dat handhaving een sluitstuk is, ondernemers zijn zelf verantwoordelijk voor de naleving van de mestregelgeving.

Met de Versterkte handhavingsstrategie mest (VHS) zal nog meer ingezet worden op de risicogerichte aanpak hiervan. De NVWA werkt hierbij intensief samen met RVO en andere toezichthouders. In deze samenwerking worden de beschikbare middelen en capaciteit zo effectief en efficiënt mogelijk ingezet. Om dit te bereiken wordt een mix van handhavingsinstrumenten benut ten behoeve van een zo goed mogelijk nalevingsresultaat. De inzet van de NVWA zal hierbij meer gericht zijn op het bevorderen van de naleving van de mestregelgeving door extra toezicht op naleving in risicogebieden en bij risicobedrijven. Hiertoe wordt op basis van de data uit de control room en rVDM (realtime Vervoersbewijs dierlijke mest) en signalen uit het veld continue gemonitord. Door monitoring van deze data kan de NVWA sneller actie ondernemen en mestinspecteurs gericht inzetten waar dat nodig is. Hiermee wordt ervoor gezorgd dat de zichtbaarheid van de NVWA in het veld groter is en dat geconstateerde afwijkingen bij zowel veehouders als akkerbouwers snel onderzocht en opgevolgd kunnen worden. Het vergroten van de fysieke, digitale en administratieve zichtbaarheid en zo snel mogelijk reageren op overtredingen draagt bij aan een betere naleving. Het kabinet zal zich hierbij inzetten om, wanneer grasland omgezet wordt in (akker)bouwland, de handhaving erop te richten om te voorkomen dat de waterkwaliteit achteruit gaat.